

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาพระไตรปิฎก

พระมหาวิศิต ธีรวิโส, ผศ.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ วิทยาเขตสุรินทร์

๑. ความนำ

เมตตาธรรม “ความรัก” ของพระพุทธเจ้าที่มีต่อมวลมนุษยชาตินั้นกว้างใหญ่ไพศาลยิ่งนัก นับแต่ครั้งยังดำรงเพศเป็นเจ้าชาย พระองค์ทรงมีเมตตาต่อพสกนิกรของพระองค์ปรารถนาช่วยเหลือนำพาเขาให้พ้นทุกข์ในการดำรงชีวิต ทรงสละราชสมบัติเพื่อแสวงหาทางแห่งความหลุดพ้นจากทุกข์ในวัฏสงสารด้วยทรงหวังจะช่วยปลดปล่อยพันธนาการแห่งกิเลสให้แก่มนุษยชาติ คำสอนของพระองค์ล้วนมุ่งเน้นการปลดปล่อยจิตใจของมนุษย์ให้หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นที่ผิด ๆ นำไปสู่ทางสว่างอันประเสริฐ พระองค์ทรงแนะนำสั่งสอนมวลมนุษย์ด้วยพระหฤทัยอันเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตากรุณาอันสูงยิ่งหวังให้ได้ลิ้มรสแห่งอมตธรรมตามพระองค์ ทรงแนะนำพร่ำสอน ชี้แจง แสดงบอกอย่างละเอียดหมดจดไม่มีปิดกั้นกำบังอำพรางแต่อย่างใด ทรงสอนให้อย่างไม่มีอามริยมุฏฐิ^๑ คือไม่หวงวิชา ทรงถ่ายทอดให้โดยไม่เลือกหน้า ทรงเมตตาแก่มนุษยชาติอย่างเท่าเทียมเสมอเหมือนกันหมด ทรงมีพระพุทธรูปจิรายัตร์คือการทรงบำเพ็ญประโยชน์ปรากฏเด่นชัดเป็น ๓ ประการ คือ (๑) โลกัตถจริยา การทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก (๒)

ญัตตถจริยา การทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่เหล่าชนผู้เป็นญาติตามเหมาะสม (๓) พุทธถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์ตามหน้าที่ของพระพุทธเจ้าแก่พุทธศาสนิกชนทั้งมวล จะเห็นได้ว่าพระจริยาวัตรของพระองค์ที่ทรงมีนั้นมุ่งเพื่อความสุखความเจริญ เพื่อประโยชน์สุขและเกื้อกูลแก่คนทั้งโลก ความรักของพระพุทธองค์ที่ทรงมีต่อพุทธศาสนิกชนและคนทั้งโลกทั้งในปฐมโพธิกาลคือเมื่อเริ่มแรกทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีความรักความปรารถนาดีห่วงใยต่อคนทั้งโลกทั้งเทพยดาและมวลมนุษยชาติ ทรงตัดสินใจเพียรเทศนาสั่งสอนธรรมให้ได้รับเรียนรู้ตามพระองค์ และเมื่อส่งพระสาวกไปประกาศพระพุทธศาสนาที่ทรงมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่มวลมหาชนมนุษยชาติทั้งโลก และที่สำคัญยิ่งก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานก็ทรงแสดงถึงความรักความห่วงใยในประโยชน์สุขให้ปรากฏแก่พุทธบริษัทและคนทั้งโลกที่ทรงตั้งปณิธานไว้ยาวนานถึง ๔๕ ปีอย่างสุดจะพรรณนาได้ พระพุทธองค์ทรงเปิดเผยพระหฤทัยอันเปี่ยมล้นด้วยความรักความเมตตากรุณาของพระองค์ให้พระอานนท์ทราบดีว่า มารใจบาปได้เคยทูลอาราธนาขอให้พระองค์ปรินิพพานแต่เมื่อแรกตรัสรู้ใหม่ ๆ ครั้งหนึ่ง แต่พระองค์ก็ได้ปฏิเสธไปเพราะความรักและห่วงใยในพุทธบริษัทและมวลมนุษยชาติ โดยพระองค์ทรง

^๑ ดู ที. ม. (ไทย) ๑๐/๑๑๐/๑๖๔.

ปฏิเสธมารด้วยพระดำรัสว่า “มารใจบาป เรา จะยังไม่ปรีณิพพานตราบใดที่ภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเรา... ภิกษุณีทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา... อุบาสกทั้งหลายผู้สาวกของเรา... อุบาสิกาทั้งหลายผู้สาวิกาของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้แล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมเรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ยังบอก แสดงบัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามปรวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้... มารใจบาป เราจะยังไม่ปรีณิพพาน ตราบใดที่พรหมจรรย์ (พระพุทธานุสาสนา) ของเรายังไม่บริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี กระทั่งเทพและมนุษย์ทั้งหลายประกาศได้ดีแล้ว”^๒ และทรงเปิดเผยว่าพระองค์เองได้ทรงทำนิมิตทำโอภาสนิมิตที่ชัดเจนถึง ๑๖ ครั้งเพื่อให้พระอานนท์ทูลวิงวอนขอให้พระองค์ดำรงพระชนมชีพอยู่ตลอดกับเพราะความเมตตากรุณารักและห่วงใยในประโยชน์สุขของชาวโลกแต่พระอานนท์ไม่อาจรู้ทันได้^๓ สุดท้ายพระองค์ก็ต้องรับคำขอให้ปรีณิพพานของมารใจบาปซึ่งได้มาอาราธนาครั้งนี้อีกครั้งหนึ่ง และก่อนเสด็จปรีณิพพานพระองค์ทรงปลอบใจและแสดงความเมตตากรุณารักและห่วงใยในพุทธบริษัท

และคนทั้งโลกด้วยการประทานให้พระธรรมวินัยคำสั่งสอนของพระองค์เป็นศาสดาของพุทธบริษัทแทนพระองค์ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาการมาเป็นพระไตรปิฎกคือพระพุทธานุสาสนาที่มีคุณูปการอย่างมากมายแก่มวลมนุษยชาติชาวโลกกระทั่งปัจจุบันนี้ บทความนี้จึงนำเสนอ “ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาพระไตรปิฎก” ที่อำนวยผลให้แก่ผู้ศึกษาเรียนรู้พระไตรปิฎกดีแล้ว อันเป็นมรดกล้ำค่าแทนความรัก ความห่วงใย ความเมตตา กรุณาปรารณาดี ของพระพุทธเจ้าที่มีต่อพุทธศาสนิกชนและมวลมนุษยชาติทั้งโลก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒. เมตตากรุณา : ความรักความห่วงใย

ความปรารณาดี ของพระพุทธเจ้าที่มีต่อคนทั้งโลก พระพุทธองค์ครั้นตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุขแล้ว ๔๙ วัน ทรงหลีกจากต้นราชายตนะคือต้นเกดเสด็จไปทรงพักยังต้นอาชปาลนิโครธคือต้นไทรที่นั้งพักของพวกเด็กเลี้ยงแพะ ทรงเกิดความดำริขึ้นในพระทัยว่า “ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรก ละเอียด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ สำหรับหมู่ประชาผู้รู้ธรรมด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัย ฐานะอันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือหลักอทิปปัจจยตาหลักปฏิจสมุปปาต ถึงแม้ฐานะอันนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากนัก กล่าวคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้น

^๒ ดู ที. ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๘-๑๗๗/๑๑๓-๑๒๖.

^๓ ดู ที. ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๘-๑๘๒/๑๒๖-๑๒๙.

ตัณหา วิราคะ นิโรธ นิพพาน ก็ถ้าเราจะพึงแสดงธรรม และผู้อื่นจะไม่เข้าใจซึ่งต่อเรา ข้อนั้นก็จะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา”^๔ และอนัจจริยาคาถาที่ไม่เคยทรงสดับมาก่อนก็ได้ปรากฏแก่พระองค์ว่า “บัดนี้ เรายังไม่ควรประกาศธรรมที่เราได้บรรลุด้วยความลำบาก เพราะธรรมนี้ ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ถูกราคะและโทสะครอบงำจะรู้ได้ง่าย แต่เป็นสิ่งที่พาทวนกระแสน (คือพาเข้าถึงนิพพาน) ละเอียดย ลึกซึ้ง รู้เห็นได้ยาก ประณีต ผู้กำหนดด้วยราคะ ถูกกองโมหะหุ้มห่อไว้ จักรู้เห็นไม่ได้”^๕ พระองค์จึงน้อมพระทัยไปเพื่อความเป็นผู้มีการชวนชวายน้อย ไม่ประสงค์ที่จะแสดงธรรมโปรดสัตว์ ทำวสสัมมตปริทรมทราบความดำริในพระทัยของพระพุทธองค์แล้ว ก็ไม่สบายพระทัย ได้มีความดำริว่า “ท่านผู้เจริญเอ๋ย โลกจะฉิบหายหนอ โลกจะพินาศหนอ เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปเพื่อการชวนชวายน้อย มิได้น้อมพระทัยไปเพื่อทรงแสดงธรรม”^๖ แล้วเสด็จจากพรหมโลกนั่งคุกเข่าข้างขวา ประนมมือ เฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า ทูลว่า ” พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดแสดงธรรม ขอพระสุคตเจ้าได้โปรดแสดงธรรม เพราะสัตว์ทั้งหลายผู้มีธูลีในตาน้อยมี

อยู่ สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้สดับธรรม เพราะจักมีผู้รู้ธรรม”^๗

จากนั้นทรงต่อรองกันถึง ๓ ครั้ง พระพุทธองค์ก็ทรงยืนยันตามเดิม ฝ่ายท้าว महाพรหม ก็ทูลขอตามเดิม ในที่สุดพระพุทธเจ้าซึ่งพระองค์มีพื้นฐานของพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณอยู่แล้วจึงทรงรับคำอาราธนาของท้าว महाพรหมเพื่อทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์คือเหล่าสัตว์ที่สามารถจะรู้ธรรมได้ จากนั้นพระองค์จึงทรงสำรวจดูหมู่สัตว์ทรงเห็นด้วยพุทธจักขุ^๘ แล้วทรงแยกแยะเหล่าสัตว์ออกเป็น ๔ จำพวก คือ ๑) อุกขภูติญญ พวกมีปัญหามาก รู้ได้เร็ว ๒) วิปจิตญญ พวกมีปัญหาระดับดี อธิบายหนอยก็รู้ได้ ๓) เนยยะ พวกมีปัญหาพอใช้ ต้องอธิบายแนะนำจึงรู้ได้ ๔) ปทปรมะ พวกปัญหาน้อย ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษจึงจะรู้ได้

จะเห็นได้ว่าแม้ในเริ่มแรกก่อนจะประกาศพระธรรมที่มาจากพระไตรปิฎกคือ พระพุทธศาสนานั้น พระองค์ก็ทรงมีความเมตตาสงสารหมู่มนุษย์แล้ว ทรงเกรงว่ามนุษย์จะได้รับความทุกข์ยากลำบากเพราะ

^๗ วิ. ม. (ไทย) ๔/๘/๑๒.

^๘ **พุทธจักขุ** หมายถึง (๑) อินทรีย์ปรีชาญาณ คือ ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและความหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย คือ รู้ว่า สัตว์นั้น ๆ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แคไหนเพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มีความพร้อมที่จะตรัสรู้หรือไม่ (๒) อาสยานุสยญาณ คือ ปรีชาหยั่งรู้ อธิยาศัย ความมุ่งหมาย สภาพจิตที่นอนอยู่. วิ. ม. (ไทย) ๔/๑๔ (เชิงอรรถ ๑).

^๔ วิ. ม. (ไทย) ๔/๗/๑๑.

^๕ วิ. ม. (ไทย) ๔/๗/๑๑.

^๖ วิ. ม. (ไทย) ๔/๘/๑๒.

ต้องฟังธรรมของพระองค์ ดังพุทธดำรัสตอบ
 ท้าวมหาพรหมว่า “สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดจะ
 ฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด เราได้เปิดประตู
 อมตรธรรมแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ท่าน
 พรหม เพราะเราสำคัญว่าจะลำบาก จึงมิได้
 แสดงธรรมที่ประณีตคล่องแคล่วในหมู่
 มนุษย์”^๙ นี่ก็คือทรงคำนึงถึงประโยชน์สุขของ
 ผู้เรียนผู้ฟังเป็นสำคัญ ต่อเมื่อพรหมอาราธนา
 จึงทรงรับคำจะเทศนาสั่งสอนเพราะเห็นว่ามีผู้
 ประสงค์จะฟังและเพื่อช่วยปลดเปลื้องทุกข์
 สร้างประโยชน์สุขให้แก่มวลมนุษย์ให้ได้ลัทธิรส
 แห่งวิมุตติสุขดังที่พระองค์ทรงได้บรรลุแล้ว
 นั้นเอง การทรงจำแนกประเภทของผู้เรียน
 ผู้ฟังก็มุ่งประโยชน์สุขของบุคคลนั้นเป็นสำคัญ
 เพื่อจะได้สั่งสอนด้วยหลักธรรมที่เหมาะสมกับ
 บุคคลจำพวกนั้น ๆ และจะทรงสั่งสอนแก่ผู้มี
 ศรัทธาเต็มใจเรียนเต็มใจฟังเท่านั้น ไม่ทรง
 บังคับ ดังพุทธดำรัสที่ว่า “สัตว์ทั้งหลายเหล่า
 ใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด...” ในเบื้องต้น
 พระองค์ก็ทรงคำนึงถึงประโยชน์สุขที่จะเกิดมี
 ขึ้นเป็นสำคัญ ฉะนั้น แม้เมื่อคราวจะ
 ประดิษฐานพระพุทธศาสนาก็ทรงมุ่งประโยชน์
 สุขของชาวประชาผู้เรียนผู้ฟังเป็นที่ตั้ง ดัง
 พุทธดำรัสว่า “... ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจง
 จาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก
 เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล
 และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์...”^{๑๐}
 และพระองค์ทรงคำนึงถึงประโยชน์สุขที่
 ชาวโลกควรจะได้รับจากพระพุทธศาสนา จึง

ทรงส่ำทับภิกษุอรหันต์ทั้งหลายเป็นมั่นเป็น
 เหมาะเพราะทรงหวังว่าเขาจะคลาดจาก
 ประโยชน์สุขนั้น ดังพุทธดำรัสว่า “... สัตว์
 ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อม
 เพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม...”^{๑๑}

แม้เมื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนามี
 ผู้ศรัทธายอมเป็นสาวกรับฟังคำสั่งสอน
 พอสมควรแล้วก็ยังทรงเมตตากรุณาชาว
 ประชาที่เหลื่อที่ยังไม่มีโอกาสได้เรียนได้รับรส
 พระธรรมของพระองค์ ยังคงเปิดโอกาสให้แก่
 เขาเหล่านั้นได้เข้าถึงประโยชน์สุขอันแท้จริง
 ดังที่ยังไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทตามคำกราบทูล
 เสนอของพระสารีบุตรด้วยเหตุผลอย่างหนึ่งว่า
 รอให้สงฆ์เป็นหมู่ใหญ่แพร่หลาย มีภิกษุชว
 นานคือมีจำนวนพระสงฆ์มากเสียก่อน^{๑๒} แม้
 เมื่อสอนพระพุทธศาสนาแก่เขาแล้วก็ทรงเป็น
 ห่วงเป็นใยผู้เรียนผู้ฟังมุ่งประโยชน์สุขของเขา
 เป็นสำคัญอย่างนั้น ดังพุทธดำรัสว่า “ธรรม
 อันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติ
 พรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ
 เถิด”^{๑๓} ทรงปรารภนาเพื่อให้ชาวประชาพ้น
 จากความทุกข์โศกอย่างแท้จริง

นอกจากประโยชน์สุขของผู้ยอมรับ
 นับถือพระพุทธศาสนาแล้ว พระองค์ก็ทรงมุ่ง
 ให้พุทธสาวกรักษาพระพุทธศาสนาอันเป็น
 แหล่งอำนวยการประโยชน์สุขนั้นด้วย เช่น ในการ
 ส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาพระองค์

^๙ วิ. ม. (ไทย) ๔/๙/๑๕.

^{๑๐} วิ. ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๑} วิ. ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๒} ดู วิ. มหา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓-๑๔.

^{๑๓} วิ. ม. (ไทย) ๔/๓๐/๓๘.

ทรงย้ำชัดว่าให้สั่งสอนให้ถูกต้องตรงตามต้นฉบับเดิมคือตรงตามที่พระองค์ตรัสไว้อย่าให้คลาดเป็นอย่างอื่น ดังพุทธดำรัสว่า “... จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน...”^{๑๔} นอกจากนี้ยังทรงฝากความหวังในการรักษาพระพุทธศาสนาอันให้ประโยชน์สุขแก่ชาวโลกนี้ไว้กับสาวกพุทธบริษัทด้วย ซึ่งเท่ากับได้รักษาพระองค์ไว้ด้วยนั่นเอง จะเห็นว่า พระพุทธองค์เองทรงประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกผู้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ทั้งที่เป็นประโยชน์เฉพาะตน และประโยชน์ทั่วไปแก่คนอื่น ๆ และสังคม ทรงหวังให้ชาวโลกช่วยรักษาพระพุทธศาสนาคือพระไตรปิฎกอันเป็นบ่อเกิดแห่งประโยชน์ทั้งสองนั้นด้วย

๓. ประโยชน์ของการศึกษาพระไตรปิฎก

พระพุทธองค์ตรัสถึงประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาพระไตรปิฎก (พรหมจรรย์) คือพระพุทธศาสนาไว้ในปาสาทิกสูตรว่า “... เพราะเหตุนี้ ธรรมทั้งหลายที่เราแสดงไว้แล้ว เพื่อความรู้ยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้นแหละพึงพร้อมเพรียงกันประชุม สอบทานอรรถกับอรรถ พยัญชนะกับพยัญชนะในธรรมนั้น แล้วพึงสังคายนา กัน ไม่พึงวิวาทกัน เพื่อให้

พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๑๕}

พระไตรปิฎกอันเป็นที่รวบรวมพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นรวบรวมประโยชน์ไว้มากมาย หลายประการ ดังที่พระพุทธเจ้าและนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ ตัวอย่าง เช่น

๓.๑ ประโยชน์ของการศึกษาพระวินัย พระพุทธเจ้าตรัสว่า “วินัยเพื่อประโยชน์แก่ความสำรวม ความสำรวมเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน ความไม่เดือดร้อนเพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์ ความปราโมทย์เพื่อประโยชน์แก่ความปิติ ความปิติเพื่อประโยชน์แก่ความปัสสัทธิ ปัสสัทธิเพื่อประโยชน์แก่ความสุข ความสุขเพื่อประโยชน์แก่สมาธิ สมาธิเพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นตามเป็นจริง ความรู้เห็นตามเป็นจริงเพื่อประโยชน์แก่ความเบื่อหน่าย ความเบื่อหน่ายเพื่อประโยชน์แก่ความคลายกำหนัด ความคลายกำหนัดเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติ วิมุตติเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติญาณทัสสนะ วิมุตติญาณทัสสนะเพื่อประโยชน์แก่อนุปาทาปรินิพพาน การกล่าวมือนุปาทานิพพานนั้นเป็นประโยชน์ การปริกษามือนุปาทานิพพานนั้นเป็นประโยชน์ ความเป็นปัจฉิกันมี อนุปาทานิพพานนั้นเป็นประโยชน์ ความเจียสโต

^{๑๔} วิ. ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๕} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๗/๑๓๘.

สดับมีอนุปาทานิพพานนั้นเป็นประโยชน์ คือ ความพิเศษแห่งจิตเพราะไม่ยึดมั่น”^{๑๖}

พระพุทธโฆสาจารย์ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาพระวินัยไว้ในตอนท้ายแห่งพาหิรนิทาน ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกาว่า เพราะอาศัยวินัยปริยัติ (การศึกษาพระวินัย) กองศีลของตน ย่อมเป็นอันบุคคลนั้นคุ้มครองรักษาดีแล้ว ย่อมเป็นที่พึงพิงของเหล่ากุลบุตรผู้ถูกความ สงสัยครอบงำ ย่อมกล้าพูดในท่ามกลางสงฆ์ ย่อมข่มขี่พวกข้าศึกได้ด้วยดี โดยสหธรรม ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม^{๑๗} ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ทรงวินัย (ย่อมมี) อาณิสส ๕ ประการเหล่านี้”^{๑๘} คือ

(๑) เป็นอันคุ้มครองรักษากองศีลของตนไว้ดีแล้ว

(๒) ผู้ที่ถูกความรังเกียจครอบงำย่อมหวนระลึกได้

(๓) กล้าพูดในท่ามกลางสงฆ์

(๔) ข่มด้วยดีซึ่งข้าศึกโดยสหธรรม

(๕) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม”^{๑๙}

๓.๒ ประโยชน์ของการศึกษาพระสูตร พระพุทธโฆสาจารย์ได้กล่าวถึงประโยชน์ของพระสูตรไว้ในการอธิบายความหมายของคำว่าสูตร (สูตร) ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกาว่า

“อตถานํ สุจนโต สุตตโต สวณโตถ สุทนต์ สุตตนา สุตตสภาคโต จ สุตตํ สุตตนต์ อกฺขาตํ”^{๒๐} “ท่านกล่าวว่า “สูตร” เพราะบังถึงประโยชน์ เพราะมีอรรถอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว เพราะผลัดประโยชน์ เพราะหลังประโยชน์ เพราะป้องกันด้วยดี และเพราะมีส่วนเสมอด้วยเส้นด้าย”^{๒๑}

อธิบายว่า ที่เรียกว่าพระสูตร เพราะบังถึงประโยชน์ คือแสดงประโยชน์ให้ มีประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นเป็นต้น, ที่เรียกว่าพระสูตร เพราะมีอรรถอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว หมายความว่า ประโยชน์ที่ผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์จะพึงได้รับนั้น พระองค์ได้ตรัสไว้แล้ว ตามความเหมาะสมแก่อัธยาศัยของเวไนยสัตว์ , ที่เรียกว่าพระสูตร เพราะผลัดประโยชน์นั้น หมายความว่า พระสูตร (คำสอนของพระพุทธเจ้า) ย่อมให้ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ ตาม เปรียบเหมือนข้าวกล้าผลัดผลให้ประโยชน์แก่ชาวนาฉะนั้น, ที่เรียกว่าพระสูตร เพราะหลังประโยชน์ หมายความว่า พระสูตร (คำสอนของพระพุทธเจ้า) ย่อมให้ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตาม เปรียบเหมือนแม่โคนมหลังน่านมให้ประโยชน์แก่เจ้าของโค, ที่เรียกว่าพระสูตร เพราะป้องกันด้วยดี หมายความว่า พระสูตร (คำสอนของพระพุทธเจ้า) ย่อมรักษาประโยชน์นั้นไว้

^{๑๖} วิ. ป. (ไทย) ๘/๓๖๖/๕๕๒.

^{๑๗} วิ. มหา. อ. (บาลี) ๑/๙๕.

^{๑๘} วิ. มหา. อ. (บาลี) ๑/๙๕.

^{๑๙} วิ. ป. (ไทย) ๘/๓๒๕/๔๗๖.

^{๒๐} วิ. มหา. อ. (บาลี) ๑/๑๘-๑๙.

^{๒๑} วิ. มหา. อ. (ไทย) ๑/๔๓-๔๔ (มมร.).

(ให้แก่ผู้ปฏิบัติตามและรักษาผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับประโยชน์นั้น), ที่เรียกว่าพระสูตร เพราะมีส่วนเสมอด้วยเส้นด้าย หมายความว่า ท่านเปรียบเทียบว่าเส้นบรรทัดเป็นประมาณ (คือมีความสำคัญได้แก่เป็นประโยชน์) แก่ช่างไม้ คือช่างไม้ใช้เส้นบรรทัดเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการประกอบอาชีพช่างไม้ฉันใด พระสูตรนี้ ก็ย่อมเป็นประมาณ (คือมีความสำคัญได้แก่เป็นประโยชน์) แก่วิญญูชน (คือผู้รู้และผู้ใคร่รู้ทั้งหลาย), และท่าน ยังเปรียบเทียบว่าดอกไม้ที่เขาร้อยไว้ด้วยเส้นด้าย ลมไม่สามารถทำให้ เรี่ยรายกระจัดกระจายได้ฉันใด ประโยชน์ทั้งหลายที่พระพุทธองค์ทรงประมวลไว้ด้วย พระสูตรนี้ก็ไม่เรี่ยรายกระจัดกระจายไปฉันนั้น และท่านได้อธิบายถึงประโยชน์ (อานิสงส์) ใน การศึกษาคือปฏิบัติดีพระไตรปิฎกไว้ว่า ศึกษาพระวินัยปิฎกดีแล้ว อาศัยศีลสมบัติย่อม ได้บรรลุวิชา ๓ ศึกษาพระสุตตันตปิฎกดีแล้ว อาศัยสมาธิสมบัติ ย่อมได้บรรลุอภิญญา ๖ ศึกษาพระอภิธรรมปิฎกดีแล้ว อาศัยปัญญา สมบัติ ย่อมได้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔

๓.๓ ประโยชน์ของการศึกษาพระ อภิธรรม พระพุทธโฆสจารย์ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของพระอภิธรรมว่าคือความเจริญไว้ ในการอธิบายความหมายของคำว่าอภิธรรมว่า “ยิ เอตถ วุฑฒิมนโต สลกขณา ปุชิตา ปริจฉินนา วุตตาทิกา จ ธมมา อภิธมโม เตน อุกขาโต”^{๒๒} “ด้วยเหตุที่ธรรมทั้งหลาย

ที่มีความเจริญ ที่มีความกำหนดหมาย ที่มี บุคคลบูชาแล้ว ที่บัณฑิตกำหนดตัด และ ที่ยิ่ง อันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วในพระ อภิธรรมนี้ ฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า อภิธรรม”^{๒๓}

ท่านอธิบายว่า “อภิ” ศัพท์นี้มีใช้ใน ความหมายหลายอย่าง เช่น ใช้ในความหมาย ว่า “เจริญ (กำเริบ)”บ้าง “มีความกำหนด หมาย”บ้าง “อันบุคคลบูชา”บ้าง “อัน บัณฑิตกำหนดตัด”บ้าง “ยิ่ง”บ้าง,^{๒๔} กล่าวคือผู้ศึกษาพระอภิธรรมย่อมเจริญด้วย สติปัญญา มีสมาธิ จิตไม่ฟุ้งซ่าน เป็นที่เคารพ นับถือบูชา สามารถแนะนำในอภิธรรมได้เป็น อย่างดี มีผิวพรรณสัณฐานงดงามยิ่งนัก

สรุปได้ว่า ผู้ศึกษาพระไตรปิฎกดีแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์คือ วิชา ๓ อภิญญา ๖ และปฏิสัมภิทา ๔

๓.๔ โทษของการศึกษาพระไตรปิฎก ไม่ดี พระพุทธโฆสจารย์ได้กล่าวถึงโทษของ การศึกษาพระไตรปิฎกไม่ดีไว้ว่า ศึกษาพระ วินัยปิฎกไม่ดีแล้ว ย่อมเป็นผู้ทุศีล ทำลาย ตนเอง เพราะเข้าใจผิดว่าไม่มีโทษไม่มี ความผิดแก่ผู้ปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น พระอริฏฐะ เข้าใจพระพุทธพจน์ผิดเป็นเหตุให้ถือผิดปฏิบัติ ผิดในเรื่องการเสพงาม กล่าวด้วยความเข้าใจ ผิดว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรง แสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มี พระภาคตรัสว่าเป็นธรรมก่อนอันตราย

^{๒๒} วิ. มหา. อ. (บาลี) ๑/๑๙.

^{๒๓} วิ. มหา. อ. (ไทย) ๑/๑๔๔ (มมร.).

^{๒๔} ดู วิ. มหา. อ. (บาลี) ๑/๑๙.

ก็หาสามารถก่อนตรารายแก่ผู้ช่องเสฟได้จริง
ไม่”^{๒๕} สุดท้ายได้รับโทษคือถูกสงฆ์ลงอุ
เขปนิยกรรม ห้ามสมโภชกับสงฆ์^{๒๖}

ศึกษาพระสูตรต้นตปิฎกไม่ดีแล้วย่อม
เป็นผู้มีทิฐิผิดย่อมถือเอาผิด เพราะไม่รู้ไม่
เข้าใจในพระพุทธพจน์อย่างถูกต้อง ย่อมได้รับ
ผลไม่ดีในชีวิต ดังพระพุทธพจน์ว่า “เออก็
อริยอุทฺตมิกะ...นี้ กล่าวต่อเรา ด้วยทิฐิที่ยึดถือไว้
ผิด เชื่อว่าทำลายตนเอง และเชื่อว่าประสบสิ่ง
มิใช่บุญเป็นอันมาก...”^{๒๗}

ศึกษาพระอริยธรรมปิฎกไม่ดี ย่อมเป็น
ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน เพราะคิดเรื่องที่ไม่ควรคิด อัน
อาจเกิดจากการวิจารณ์ธรรมเกินขอบเขตที่
ควรจะเป็น มีพระพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย อจินไตย (เรื่องไม่ควรคิด) ๔
ประการนี้ บุคคลไม่ควรคิด ใครคิดพึงมีส่วน
แห่งความเป็นบ้า ความเดือดร้อน”^{๒๘}

สรุปสั้นๆ ว่า ผู้ศึกษาพระไตรปิฎกไม่
ดีแล้ว ย่อมได้รับโทษ ๓ ประการคือ เป็นผู้
ทุศีล เป็นมิจฉาทิฐิ และมีจิตฟุ้งซ่าน

การศีกษาพระไตรปิฎกคือ
พระพุทธศาสนานี้จึงอำนวยความสะดวกใหญ่ ๆ
ให้แก่ผู้ศึกษาด้วยความศรัทธาเคารพทั้งที่เป็น
ประโยชน์ต่อบุคคลผู้ศึกษาเรียนรู้เองและต่อ
สังคมส่วนรวมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ ทั้งยังเป็น

ประโยชน์ต่อการรักษาพระไตรปิฎกคือ
พระพุทธศาสนาไปในตัวด้วย

๔. พระไตรปิฎกอำนวยความสะดวกทั้ง ต่อบุคคลผู้ศึกษาและต่อสังคมที่อาศัย

พระพุทธศาสนา แปลว่า ศาสนาแห่ง
ผู้รู้ (ตรัสรู้) คือพระพุทธเจ้า คัมภีร์
พระไตรปิฎกคือคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของ
ผู้รู้ การศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกจึงเป็น
การศึกษาคำความรู้ในด้านต่าง ๆ ตาม
แนวทางปฏิบัติของพระพุทธเจ้าซึ่งท่านได้
รวบรวมจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ไว้เรียบร้อยแล้ว
คัมภีร์พระไตรปิฎกที่ศึกษาดีแล้วย่อมอำนวยความสะดวก
ด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้ศึกษาและผู้ที่เขา
เกี่ยวข้อง รวมทั้งสังคมที่ผู้นั้นสังกัดอยู่ด้วย แต่
ประโยชน์ขั้นแรกที่เราเห็นได้ชัดซึ่งได้รับจาก
การศึกษาคัมภีร์พระ ไตรปิฎกแล้วก็คือ
ความรู้ ต่อจากนั้นจึงเป็นประโยชน์อันเกิด
จากการนำความรู้ที่รับไปประยุกต์ใช้ให้เกิด
ประโยชน์ระดับการปฏิบัติของแต่ละบุคคลซึ่ง
จะได้รับผลดีมากขึ้นแตกต่างกันไป

พระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนา
สอนพระธรรมแก่พระสาวกและพุทธบริษัท
ด้วยมุ่งให้เกิดความรู้เป็นลำดับแรกและเป็น
ความรู้ระดับสูงอันเป็นปัจจัยอำนวยความสะดวก
สุขให้ไม่มีวันตกต่ำ ดังพุทธดำรัสในปาสาติก
สูตรว่า “จุนทะ ธรรมทั้งหลายนี้แล เรา
แสดงไว้แล้วเพื่อความรู้ยิ่ง ... เพื่อเกื้อกูลแก่คน
หมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อ
อนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อ
เกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์

^{๒๕} วิ. มหา. (ไทย) ๒/๔๑๗/๕๒๕, วิ. จุ.
(ไทย) ๖/๖๕/๑๓๑, ม. มุ. (ไทย) ๑๒/๒๓๔/๒๔๕..

^{๒๖} วิ. จุ. (ไทย) ๖/๖๖/๑๓๔-๑๓๕.

^{๒๗} ม. มุ. (ไทย) ๑๒/๒๓๗/๒๕๑.

^{๒๘} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๗/๑๒๒.

ทั้งหลาย”^{๒๙} และแม่ในสมัยใกล้เคียงปริณิพพาน พระองค์ก็ตรัสย้าให้ภิกษุทั้งหลายศึกษาเล่าเรียนเพียรปฏิบัติธรรมที่พระองค์ตรัสสอนแล้วว่า “ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้แล คือ ธรรมที่เราแสดงแล้วเพื่อความรู้ยิ่ง เธอทั้งหลายพึงเรียนเสพ เจริญ ทำให้มาก ... เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๓๐}

พระพุทธโฆสจารย์ก็กล่าวว่าผู้ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกดีแล้วย่อมได้รับประโยชน์ขั้นแรกคือ ความรู้ ดังที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกาว่า “ศึกษาพระวินัยปิฎกดีแล้ว อาศัยศีลสมบัติย่อมได้บรรลุวิชา ๓ ... ศึกษาพระสุตตันตปิฎกดีแล้ว อาศัยสมาธิสมบัติ ย่อมได้บรรลุอภิญญา ๖ ... ศึกษาพระอภิธรรมปิฎกดีแล้ว อาศัยปัญญาสมบัติ ย่อมได้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔” นั่นก็คือศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกดีแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์ คือ ความรู้ประกอบด้วย วิชา ๓ อภิญญา ๖ และปฏิสัมภิทา ๔^{๓๑}

๔.๑ วิชา (วิชา) ๓

วิชา หรือ วิชา ๓ ประกอบด้วย (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้ (๒) จุตูปปาตญาณ (รู้) เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังอุบัติ (๓) อาสวักขยญาณ รู้ความสิ้นอาสวะ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในเวรัญชกัณฑ์พระวินัยปิฎก คราวเสด็จจำพรรษา ณ เมือง

เวรัญชา และเวรัญชพราหมณ์ได้กล่าวหาพระองค์ว่าเป็นคนไม่พูดไม่เกิด พระองค์จึงตรัสตอบโดยยกอุปมาด้วยลูกไก่ยก ฌาน ๔ และวิชา ๓ ขึ้นตรัสให้เวรัญชพราหมณ์ฟังด้วย โดยพระองค์ตรัสว่าการได้บรรลุวิชา ๓ ของพระองค์เหมือน การเจาะออกจากกระเปาะไขของลูกไก่^{๓๒}

พระพรหมคุณาภรณ์ อธิบายว่า วิชา หรือ วิชา คือ ความรู้แจ้ง หรือ ความรู้วิเศษ มี ๓ ประการ ประกอบด้วย ๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ระลึกชาติได้ ๒) จุตูปปาตญาณ ความรู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ๓) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำอาสวะให้สิ้น^{๓๓}

ท่านอธิบายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า วิชา ๓ นี้เรียกสั้นๆ ว่า ญาณ คือ (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ญาณเป็นเหตุระลึกขึ้นต่อที่อาศัยอยู่ในก่อนได้ ระลึกชาติได้ (๒) จุตูปปาตญาณ ญาณกำหนดรู้จุติและอุบัติแห่งสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นไปตามกรรม เห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลาย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทิพพจักขุญาณ (๓) อาสวักขยญาณ ญาณ

^{๓๒} ดู วิ. มห. (ไทย) ๑/๑๒-๑๔/๖-๘.

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๓๖๖.

^{๒๙} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๗/๑๓๘.

^{๓๐} ที. ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๑๓๑.

^{๓๑} วิ. มห. อ. (บาลี) ๑/๒๔.

หยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย
ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ ความตรัสรู้^{๓๔}

๔.๒ อภิญญา ๖

อภิญญา ๖ ประกอบด้วย (๑) แสดง
ฤทธิ์ได้หลายอย่าง (๒) ได้ยินเสียง ๒ ชนิด
คือเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ (๓) กำหนดรู้จิต
ของสัตว์และบุคคลอื่นได้ด้วยจิตของตน
(๔) ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ (๕) เห็นหมู่
สัตว์ผู้กำลังจุติกำลังเกิด (๖) ทำให้แจ้งเจโต
วิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ ปรากฏใน
หุติย- อาหุเนยยสูตร พระสูตรต้นตปิฎก ซึ่ง
พระพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่าเป็น
คุณธรรมของภิกษุผู้ควรแก่ของที่เขานำมา
ถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา
ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยม
ของโลก^{๓๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายไว้ว่า
อภิญญา (คือ) ความรู้ยิ่ง ความรู้เจาะตรงยวดยิ่ง
ความรู้ขั้นสูง มี ๖ อย่าง คือ (๑) อิทธิวิธี
แสดงฤทธิ์ได้ (๒) ทิพพโสต หูทิพย์ (๓) เจโต
ปริยญาณ ญาณที่ทำให้ทายใจคนอื่นได้ (๔) ปุพ
เพนิวาสานุสสติ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้
(๕) ทิพพจักขุ ตาทิพย์ (๖) อาสวักขยญาณ
ญาณทำให้อาสวะสิ้นไป ๕ อย่างแรกเป็น

โลกียอภิญญา ข้อสุดท้ายเป็นโลกุตตรอ
ภิญญา^{๓๖}

ท่านอธิบายไว้ในหนังสือพจนานุกรม
พุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า อภิญญา
ความรู้ยิ่งยวด คือ (๑) อิทธิวิธี หรือ อิทธิวิธี
ความรู้ที่ทำให้แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ (๒) ทิพพ
โสต ญาณที่ทำให้มีหูทิพย์ (๓) เจโตปริย
ญาณ ญาณที่ให้กำหนดใจคนอื่นได้ (๔) ปุพ
เพนิวาสานุสสติ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้
(๕) ทิพพจักขุ ญาณที่ทำให้มีตาทิพย์ (๖) อาส
วักขยญาณ ญาณทำให้อาสวะสิ้นไป^{๓๗}

๔.๓ ปฏิสัมภิทา ๔

ปฏิสัมภิทา ๔ ประกอบด้วย (๑) อตถ
ปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในอรรถ (๒) ธัมม
ปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในธรรม (๓)
นิรุตติปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ
(๔) ปฏิภาณปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานใน
ปฏิภาณ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในปฏิสัมภิทา
วิภังค์ พระอภิธรรมปิฎก^{๓๘}

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายไว้ว่า
ปฏิสัมภิทา คือ ความแตกฉาน ความรู้
แตกฉาน ปัญญาแตกฉาน มี ๔ ประการ คือ
(๑) อตถปฏิสัมภิทา ปัญญาแตกฉานในอรรถ

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต),
พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์
ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

^{๓๕} ดู อจ. ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๒/๔๑๒-
๔๑๔.

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์, พจนานุกรม
พุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๙๙.

^{๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์, พจนานุกรม
พุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๒.

^{๓๘} ดู อภ. วิ. (ไทย) ๓๕/๗๑๘-๗๕๐/
๔๕๙-๔๘๐.

(๒) อัมมปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในธรรม
(๓) นิรุตติปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในนิรุกติ
คือ ภาษา (๔) ปฏิภาณปฏิสัมภิตา ปัญญา
แตกฉานในปฏิภาณ^{๓๙}

ท่านได้อธิบายไว้ในหนังสือ
พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า
ปฏิสัมภิตา (ปัญญาแตกฉาน คือ) (๑) อตถ
ปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในอรรถ ปรีชา
แจ้งในความหมาย เห็นข้อธรรมหรือความย่อ
ก็สามารถแยกแยะอธิบายขยายออกไปได้โดย
พิสดาร เห็นเหตุอย่างหนึ่ง ก็สามารถคิด
แยกแยะกระจายเชื่อมโยงต่อออกไปได้จน
ล่วงรู้ถึงผล (๒) อัมมปฏิสัมภิตา ปัญญา
แตกฉานในธรรม ปรีชาแจ้งในหลัก เห็น
อรรถาธิบายพิสดาร ก็สามารถจับใจความตั้ง
เป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เห็นผลอย่างหนึ่ง ก็
สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้ (๓) นิรุตติ
ปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในนิรุกติ ปรีชา
แจ้งในภาษา วัคค์ ถ้อย คำบัญญัติ และ
ภาษาต่าง ๆ เข้าใจใช้คำพูดชี้แจงให้ผู้อื่น
เข้าใจและเห็นตามได้ (๔) ปฏิภาณปฏิสัมภิตา
ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ ปรีชาแจ้งใน
ความคิดทันการ มีไหวพริบ ชี้แจงในความรู้
ที่มีอยู่ เอามาเชื่อมโยงเข้าสร้างความคิดและ
เหตุผลขึ้นใหม่ ใช้ประโยชน์ได้สละเหมาะ เข้า
กับกรณีเข้ากับเหตุการณ์^{๔๐}

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์, พจนานุกรมพุทธ
ศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๙๗.

^{๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์, พจนานุกรมพุทธ
ศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๑.

ที่กล่าวมานี้คือความรู้อันเป็น
ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาพระไตรปิฎก
ตามพุทธดำรัสและตามทศนะของพระพุทธโฆ
สาจารย์ ซึ่งเป็นประโยชน์ระดับสูงที่ผู้ศึกษา
พระไตรปิฎกดีแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้
ให้อำนวยประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ตลอด
ถึงสังคมส่วนรวมได้ด้วย

๕. บทสรุป

พระพุทธเจ้าตรัสรู้พระอนุตรสัมมา
สัมโพธิญาณด้วยประสบการณ์ตรงของ
พระองค์ภายใต้พื้นฐานของความมุ่งมั่นเพื่อ
การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ทรงประกาศ
พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก
ทรงเมตตาอนุเคราะห์สั่งสอนเวไนยสัตว์ตาม
จริตอัธยาศัยของแต่ละบุคคล มุ่งประโยชน์
แท้จริงที่ผู้ฟังจะสามารถรับรู้และเข้าใจได้
ทรงตรากตรำประกาศพระพุทธศาสนาล่วง
เวลากว่า ๔๕ ปี ถวายทอดพระธรรมคำ
สอนให้แก่พุทธบริษัท ๔ กระทั่งเข้าสู่นิพพาน
ในการแสดงธรรมประกาศพระพุทธศาสนานั้น
ทรงจำแนกบุคคลเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มคน
มีปัญญามาก เรียกอุคฆฏิตัญญู ๒) กลุ่มคนมี
ปัญญาพอดี เรียกวิปจิตัญญู ๓) กลุ่มคนมี
ปัญญานกลาง เรียกเนยยะ ๔) กลุ่มคนมี
ปัญญาระดับน้อย เรียกภทพรมะ จุดมุ่งหมาย
ในการทรงแสดงธรรมนั้นเพื่อความรู้อย่างแท้
แก่เวไนยสัตว์ เพื่อความมั่นคงแห่ง
พระพุทธศาสนา และเพื่อประโยชน์สุขแก่
ชาวโลก

พระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของ
พระองค์ต่อมาได้พัฒนาการมาเป็น

พระไตรปิฎกอำนวยประโยชน์มากมาย ประโยชน์สูงสุดคือความหลุดพ้นแห่งจิตเข้าสู่พระนิพพาน พระพุทธโฆสจารย์สรุปประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาพระไตรปิฎกไว้ว่าทำให้ได้บรรลุวิชา ๓ อภิญญา ๖ และปฏิสัมภิทา ๔ แต่ความจริงแล้วพระไตรปิฎกอำนวยประโยชน์แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามมากมาย เมื่อสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่ามี

ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ส่วนรวมคือสังคม และมีประโยชน์กับพระไตรปิฎกเองด้วย นอกจากนี้ ยังมีประโยชน์ที่นำมาประยุกต์กับศาสตร์สมัยใหม่ได้อีกด้วย เช่น ประโยชน์ด้านคติธรรม ประโยชน์ด้านเนติธรรม ประโยชน์ด้านสหธรรม รวมทั้งประโยชน์ด้านวัตถุธรรมด้วย

เอกสารอ้างอิง

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และ เสถียรพงษ์ วรรณปก. มณีแห่งปัญญา. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, ม.ป.ป.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔,
กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.

----- . พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,
พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), รู้จักพระไตรปิฎกเพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้. พิมพ์ครั้งที่ ๒,
กรุงเทพมหานคร : เอดิสัน เพรส โปรดักส์, ๒๕๕๓.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

----- . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

----- . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม.

กรุงเทพมหานคร : เฉลิมชาญการพิมพ์, ๒๕๒๕.

----- . ธรรมปทฎฐกถา อรรถโม ภาโค. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย
, ๒๕๓๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนา
อินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.